

Od Usámy k Saddámovi: o analýze S. L. Althause a D. M. Largiové týkající se jednoho specifického aspektu politické, mediální a veřejné agendy v USA po 11. září 2001¹

Jan Červenka

From Osama to Saddam: On Analysis of S. L. Althaus & D. M. Largio Related to a Specific Aspect of Political, News and Public Agendas in the U. S. after September 11, 2001.

Abstract: The text with some additions introduces to Czech audience a work of Scott L. Althaus and Devon M. Largio, who back in 2004 were analyzing origins and consequences of shift in America's public enemy no. 1 from Osama bin Laden to Iraqi president Saddam Hussein that occurred during period after 9/11 terrorist attacks on WTC and Pentagon and before U.S. invasion of Iraq in 2003. By charting the changing levels of public attention given to Osama bin Laden and Saddam Hussein in American news coverage and in president G. W. Bush's public statements and by comparison of these trends with a full range survey findings that appear to reveal widespread misperceptions about the link between Iraq and the 9/11 attacks, their analysis provided a clear perspective on the timing and impact of the administration's communication efforts as well as revealed a fact contradictory to popular view that mistaken beliefs about Saddam Hussein's culpability were less a product of the Bush administration's public relations campaign than of the 9/11 attacks themselves. The text tries to point out some more general incidence of these findings relating to relationship of political, news and public agendas as well as methodology and interpretations of polls. **Keywords:** U.S. missile defence, public opinion, Czech Republic, Poland

Keywords: agenda-setting, public opinion, U.S. foreign policy, 11/9, war on terror, Saddam Hussein, Iraq, Osama bin Laden

V říjnu 2004 Scott L. Althaus² a Devon M. Largiová³ publikovali v časopise Americké politologické asociace (ASPA)⁴ Political Science & Politics článek v překladu nazvaný „Kdy se Usáma stal Saddámem: původ a důsledky změny amerického veřejného nepřítele č. 1“,⁵ v němž se zabývali otázkou, jak a s jakými důsledky došlo po teroristických útocích z 11. září 2001 v průběhu relativně krátkého času k přesunu těžiště zájmu amerického politického vedení a médií v proklamované „válce s terorem“ od Usámy bin Ládina, jakožto zřejmého původce těchto atentátů, který Spojeným státům vyhlásil „svatou válku“ a který nebyl do té doby a ani následně dopaden, k iráckému prezidentu Saddámu Husajnovi a Iráku.

V článku, který navazoval na studentskou práci D. M. Largiové [Largio 2004]⁶, se autoři věnovali empirickému popisu a komparaci trendů veřejných vystoupení prezidenta Bushe a mediálních výstupů ve vztahu k Usámovi na straně jedné a Saddámu Husajnovi či Iráku na straně druhé v kontextu užívání termínu válka s terorem či válka s terorismem v období od července 2001 do srpna 2003. Dále se zaměřili na výzkumy veřejného mínění z období od září 2001 do května 2004, jež se různým způsobem dotazovaly americké veřejnosti na spojení Saddáma Husajna či Iráku s atentáty z 11. září 2001, kriticky interpretovali jejich výsledky a konfrontovali je s dříve popsaným vývojem výstupů politického vedení a médií. V textu citovaná data, jejich rozbor a učiněné závěry představují zajímavý příspěvek nejen pro ty, kdo se zabývají politickým děním a čerstvou historií války v Iráku, ale jsou velmi podnětným materiálem i z hlediska metodologie a interpretace výzkumů veřejného mínění a z hlediska studia vztahů mezi mediální, politickou a veřejnou agendou na pozadí teoretického konceptu agenda-setting.⁷ Cílem následujícího textu je

přiblížení základních zjištění obsažených v článku českému publiku s připojením některých poznámek.

V úvodu textu autoři konstatují, že ve dnech následujících po teroristických útocích z 11. září se Usáma bin Ládín stal rychle hlavním nepřítelem Ameriky. Když si ale Bushova administrativa začala připravovat půdu pro vojenskou akci proti Iráku v první polovině roku 2002, její představitelé se na veřejnosti počali vyhýbat zmínek o Usámovi a zároveň s tím začali ve zvýšené míře spojovat s hrozbou terorismu Saddáma Husajna, ve snaze vybudovat pro útok na Irák podporu veřejnosti. V době okolo prvního výročí atentátů na New York a Washington pak výzkumy veřejného mínění, jejichž výsledkům se tehdy dostalo široké publicity, signalizovaly, že většina Američanů v té době věřila, že Saddám Husajn je osobně odpovědný za útoky z 11. září 2001. To kromě jiného všeobecně vyvolalo silný dojem, že komunikační strategie americké vlády, ve vztahu k veřejnosti v případě Iráku a Saddáma Husajna, byla úspěšná nad veškerá očekávání.

Víra velké části americké veřejnosti v Saddámovu osobní odpovědnost za atentáty přitom zcela postrádala věcné opodstatnění, když ani Bushova administrativa nechtěla tvrdit, že mezi iráckým režimem a útoky z 11. září existuje přímá spojitost.⁸ Zároveň ale tato víra představovala velmi silný motiv pro podporu války proti Iráku mezi těmi, kdo ji sdíleli. Těsně před invazí do Iráku podle šetření Gallupu z poloviny března 2003 něco mezi čtvrtinou a třetinou těch, kdo věřili v Husajnovu odpovědnost za 11. září, uvádělo tuto víru jako hlavní důvod, proč by ji podporovali. Autoři článku si zde položili otázku, jak americká veřejnost dospěla k takto zavádějící percepci Saddáma Husajna. Všeobecně rozšířené mínění tuto okolnost vesměs interpretovalo jako vedlejší produkt informační kampaně, kterou vedla Bushova administrativa v době přípravy

války proti Iráku. Tato populární představa je však podle autorů chybná. Jejich analýza, vycházející z podrobného časového zmapování kvantitativní úrovně pozornosti věnované Usámovi bin Ládinovi a Saddámu Husajnovi v americkém zpravodajství a ve veřejných vyjádřeních prezidenta Bushe, poskytuje jasný pohled na načasování a dopady komunikačního úsilí vlády. Na základě systematického zkoumání kompletních výsledků z dostupných šetření veřejného mínění, jež poukazovaly na rozšíření názoru o spojení mezi Irákem a atentáty z 11. září, pak dospěli k závěru, že tato mylná představa o Saddámově vině byla spíše bezprostřední spontánní reakcí na samotné útoky⁹ než výsledkem pozdější předinvazní veřejné kampaně Bushovy administrativy. Navíc zdánlivě vysoké podíly zaznamenané mispercepce veřejnosti v tomto ohledu byly, jak autoři přesvědčivě dokládají, z velké části dílem zkresleného vnímání samotného znění a formátu otázek pokládaných ve výzkumech veřejného mínění.

Ke zjištění trendů ve zpravodajském pokrytí týkajícího se Usámy bin Ládina a Saddáma Husajna autoři využili databázi Nexis/Lexis, v níž identifikovali příspěvky zmiňující tato jména a rovněž příspěvky obsahující slovní spojení „válka s terorem“ či „válka s terorismem“. Svoji analýzu přitom omezili pouze na zprávy agentury Associated Press (AP) (viz graf 1), ale její výsledky se v základních obrysech shodovaly s obdobnou analýzou článků v deníku The New York Times (NYT), kterou v rámci své bakalářské práce provedla D. M. Largiová. V období od července 2001 do srpna 2003 se v agenturních zprávách AP celkem 1753krát objevila některá z frází „válka s terorismem“ či „válka s terorem“, 29272krát byl zmíněn Usáma bin Ládín a 31907krát Saddám Husajn, přičemž ve 2299 případech se obě jména vyskytovala zároveň.¹⁰ Frekvence těchto zmínek se ovšem v čase velmi výrazně měnila. Jména Usámy bin Ládina i Saddáma Husajna se přitom ve výstupech AP průběžně objevovala už před 11. zářím 2001, když v posledních dvou měsících před tímto datem každého zvlášť zmiňovaly téměř třístokrát. Následně, v září a zejména pak v říjnu 2001, se Usáma dostal do centra pozornosti, když frekvence referencí o něm překročila úroveň pět tisíc za měsíc.¹¹ Od listopadu 2001 ovšem začal zpravodajský zájem o něj opadávat a po zhroucení vlády Talibanu, když při neúspěšném pátrání po něm stopa vychládala, počet zpráv zmiňujících Usámovo jméno klesal velmi rychle. V březnu 2002 se jeho jméno v agenturních zprávách AP vyskytlo už méně než tisíckrát za měsíc. Na této úrovni se počet zmínek o Usámovi poněkud stabilizoval, ale v následujícím roce a půl měl zvolna sestupnou tendenci, z níž výrazněji vybočil pouze krátkodobý vzestup na úroveň okolo jedné tisícovky referencí v září 2002, který patrně bezprostředně souvisel s připomínáním prvního výročí atentátů. V případě Saddáma Husajna byl po útocích z 11. září 2001 také zaznamenán určitý vzestup frekvence referencí o něm v agenturních zprávách AP, ale na řádově mnohem nižší úrovni, když počet zmínek o něm se až do července 2002 pohyboval v rozmezí od dvou do čtyř set za každý měsíc.¹² V srpnu 2002 se ovšem počet referencí týkajících se Saddáma Husajna oproti předchozímu měsíci téměř zdvojnásobil na 956 a v září vzrostl obdobným tempem na 1919, když Bushova administrativa začala tlačit na Kongres, aby schválil použití síly proti Iráku. Ve třech následujících měsících se počet zpráv týkajících se Saddáma Husajna opět poněkud snížil oproti září 2002, ale zůstal trvale vysoko nad úrovní jednoho tisíce za

měsíc a jednoznačně převyšoval počet referencí o Usámovi bin Ládinovi. Od počátku roku 2003 pak začal znovu strmě stoupat, i když vrchol zájmu, jehož v říjnu 2001 dosáhl Usáma bin Ládín, Saddám vyrovnal a překonal s pěti a půl tisíci zpráv za měsíc teprve v březnu 2003, kdy začala invaze do Iráku. V dubnu 2003, kdy se irácký režim zhroutil, byl počet zpráv zmiňujících Saddáma Husajna necelých pět tisíc a následně rychle klesl na méně než polovinu, když od května do srpna kolísal v rozmezí jednoho až dvou tisíc, což bylo ovšem stále 2-4krát více než u úspěšně unikajícího Usámy bin Ládina.

Zjevný přesun centra mediální pozornosti od Usámy bin Ládina k Saddámu Husajnovi, ke kterému došlo v průběhu roku 2002, autoři dávají do souvislosti s časově předcházejícím přesměrováním ohniska zájmu na Irák ze strany Bushovy administrativy, jehož existenci a načasování dokumentují kvantitativním rozbořem rétorického posunu od Usámy k Saddámovi ve veřejných vyjádřeních samotného prezidenta.¹³ (viz graf 2) Že tak nečiní neprávem, ukazuje vedle časového sledu těchto změn i okolnost, že v samotném Iráku a ani v mezinárodním kontextu v souvislosti s ním nedošlo bezprostředně k ničemu významnému, co by jinak podobný náhlý přesun priorit z hlediska mediální agendy mohlo vysvětlit. Na válku s Irákem přitom někteří představitelé administrativy začali domácí veřejnost připravovat již nedlouho po 11. září, když už v průběhu posledních měsíců roku 2001 byla z jejich strany probíhající operace v Afghánistánu otevřeně prezentována jako úvod či první fáze války s terorismem, ale na druhou stranu samotná administrativa jako celek nebyla v tomto ohledu zdaleka jednotná a přesun pozornosti médií od Usámy k Saddámovi také nebyl pouze důsledkem iniciativy ze strany vlády.¹⁴

Rozbor veřejných vyjádření G. W. Bushe, který autoři provedli analogickým způsobem, jako v případě zpráv AP, ukázal, že Usáma bin Ládín se v nich objevoval relativně často (celkem 25krát) v období od září do prosince 2001, kdy aktivně probíhala operace Trvalá svoboda (Enduring Freedom) v Afghánistánu. V porovnání s tím Saddáma Husajna ve stejném období prezident Bush na veřejnosti zmínil pouze jednou v listopadu. V lednu a v únoru 2002 byli oba jmenováni vždy shodně pouze jednou, ale následně, po každoročním projevu „O stavu Unie“, ve kterém prezident Bush Irák označil za součást „osy zla“, se jeho zmínky Saddáma Husajna staly častějšími, přičemž až do konce sledovaného období už neminul měsíc, aby se Saddám Husajn v ústech G. W. Bushe vůbec neobjevil, zatímco unikající vůdce Al Kaidy se z nich záhy téměř vytratil. Ještě v březnu 2002 byl Saddám shodně s Usámou zmíněn třikrát, ale od dubna, kdy se G. W. Bush k Saddámu Husajnovi vyjádřil při čtyřech příležitostech, zatímco Usámu zmínil jen jednou a na pět následujících měsíců také naposledy, už to byl vždy jen irácký vůdce, kdo se z obou deklarovaných protivníků USA objevoval v Bushových výročích častěji, pokud ne výlučně, což bylo spíše pravidlem než výjimkou. V celém období od května 2002 do srpna 2003 se pak Usáma bin Ládín v prezidentových projevech objevil pouze osmkrát, zatímco k Saddámu Husajnovi se vyjadřoval 185krát.

Autoři v této souvislosti poznamenávají, že pokud duben 2002 v optice prezidentových veřejných výroků značil obrat v jeho zaměření od Usámy bin Ládina k Saddámu Husajnovi, je pozoruhodné, že ve zpravodajství obdobný posun nenastal dříve než za několik měsíců a že když zpravodajství AP začalo

v srpnu 2002 zmiňovat Saddáma Husajna častěji než Usámu bin Ládina, tato změna časově předstihla začátek prezidentské kampaně za autorizaci nasazení síly proti Iráku v Kongresu, během níž se frekvence jeho veřejných vyjádření na adresu Saddáma Husajna mnohonásobně zvýšila. Před tím, až do srpna 2002 se Saddám Husajn stával námětem vyjádření prezidenta sice pravidelně, ale s frekvencí v průměru jen okolo dvou referencí za měsíc. V září však počet Bushových vyjádření na adresu Saddáma Husajna vzrostl ze srpnových 3 na 18 a v říjnu dále na 31, po čemž následovalo dalších 23 referencí v listopadu. Takto vysoká frekvence zmínek o Saddámu Husajnovi souvisela s patrnou tendencí prezidenta Bushe svěřit tlak na Irák personifikovat,¹⁵ díky níž následně – byť s výkyvy a relativním poklesem oproti vrcholu z podzimu 2002 spojenému s vedením kampaně v Kongresu – přetrvávala až do doby dlouho po zhroucení iráckého režimu, přičemž trvale převyšovala maximální míru verbalizované pozornosti, již se kdy ze strany prezidenta dostalo Usámovi bin Ládinovi.

K výše zaznamenanému časovému sledu změn v zaměření veřejných vyjádření prezidenta Bushe a v mediální agendě je však možné poznamenat, že posun v zaměření médií pravděpodobně nebyl zase tak náhlý a zpožděný, jak by se to mohlo jevit na základě prezentované analýzy zpráv AP, založené na čistě kvantitativním srovnání frekvence výskytu klíčových slov. I když stejná analýza publikovaných článků deníku NYT vykazovala podobné tendence v průběhu času jako agenturní zprávy AP, mezi jejich výstupy lze vyzorovat i určité rozdíly, které zřejmě souvisí s odlišným charakterem obou médií, tedy tiskové agentury a deníku s komentovaným zpravodajstvím a publicistikou, a které mohou z hlediska některých úvah a závěrů o sledovaném tématu hrát podstatnou roli. Jedním z takových rozdílů bylo, že v době, kdy bylo Usámovo jméno v obou médiích zmiňováno častěji než Saddámovo, tj. do léta 2002, v NYT byl poměrný rozdíl mezi jejich výskytem vždy mnohem nižší než u AP. Od února 2002 pak byl tento rozdíl v NYT dokonce nepříliš výrazný a v některých měsících v podstatě zanedbatelný, přičemž v počtu zmínek a v počtu článků věnujících se jeho osobě zde Saddám Husajn předstihl Usámu bin Ládina už v červenci [Largio 2004: 168, 169]. Samotná skutečnost, že na stránkách NYT se Saddámovo jméno objevovalo poměrně často i přes to, že se okolo Iráku aktuálně nic moc závažného neodehrávalo, zatímco po Usámovi bin Ládinovi a jeho spojencích v Afghánistánu intenzivně pátraly americké bezpečnostní složky, vypovídá o tom, že z hlediska mediální agendy nešlo v létě 2002 o žádný prudký s zcela nenadálý zlom ve vztahu k Saddámu Husajnovi. Stejně tak v září 2002 zahájená kampaň za schválení použití síly vůči Iráku, která se projevila na několikanásobně zvýšeném počtu prezidentských poznámek na adresu iráckého protějšku, nebyla žádným bleskem z jasného nebe, ale dlouhodobě očekávaným, debatovaným a mediálně předpřipraveným krokem.

Vedle frekvence výskytu zmínek Usámy bin Ládina a Saddáma Husajna ve veřejných výrociích prezidenta autoři rozebírají i jeho používání termínu „válka s terorismem“, případně „válka s terorem“. Ten se vynořil po útocích z 11. září 2001 a často se objevoval zejména v říjnu, kdy jej prezident Bush použil při patnácti různých příležitostech. V listopadu se frekvence jeho užití snížila na tři, ale v prosinci po zhroucení vlády Talibanu v Afghánistánu a v následujících měsících začal G. W. Bush tato slovní spojení používat ve veřejných

projevech s narůstající frekvencí, která se v letních měsících roku 2002 pohybovala v intervalu mezi 13 a 19. V září 2002, kdy naopak začal téměř při každé příležitosti zmiňovat Saddáma Husajna, prezident náhle používání slovního spojení válka s terorismem výrazně omezil a frekvence jeho užívání měla s drobnými výkyvy dále sestupný trend až do března 2003, kdy se vyskytlo v jeho veřejných vyjádřeních jen třikrát. V květnu 2003 a následně, když po pádu Saddámova režimu a obsazení celého Iráku se proti okupačním jednotkám a správě postupně rozvinula ozbrojená kampaň různých skupin hnutí odporu, se „válka s terorismem“ stala v projevech amerického prezidenta opět velmi frekventovaným termínem vyskytujícím se až do konce sledovaného období, tj. do srpna 2003, v průměru patnáctkrát za měsíc.

Jak autoři poznamenávají, tento zvláštní vývoj v prezidentských projevech – narůstající rétorické zaujetí „válkou s terorismem“ v období po kampani v Afghánistánu spojená s náhlým zaměřením se na Saddáma Husajna, zatímco Usáma bin Ládin byl odsunut stranou – se stává pozoruhodným zejména ve světle zjištění vyhlášeného americkými médii. Série průzkumů různých agentur uskutečněných v průběhu srpna a září 2002 ukázala, že většina Američanů tehdy věřila, že Saddám Husajn nese osobní odpovědnost za útoky z 11. září. Jak se novináři veřejně pozastavovali nad rozsahem desinformovanosti americké veřejnosti odrážející se v těchto výsledcích, když ani Bushova administrativa netvrdila, že by taková přímá vazba existovala, zdánlivě logickým vývodem z toho bylo, že političtí leaderi nějak zavedli americkou veřejnost. Zde autoři kladou otázku, zda posun v rétorice administrativy od Usámy bin Ládina k Saddámu Husajnovi společně s jeho zahrnováním do kontextu války s terorismem nesvedl Američany k mylné představě o jeho odpovědnosti za atentáty a tím k podpoře vojenské kampaně proti Iráku.

Na první pohled důkazy podporující takový závěr se zdají být docela přesvědčivé. Víra většiny Američanů v Saddámovu vinu vyšla zřetelně najevo až poté, co Bushova administrativa k němu přeměrovala pozornost od Usámy bin Ládina a začala o něm a o Iráku mluvit v souvislosti s válkou s terorismem. Navíc jediný výsledek výzkumu, který se dotýkal eventuální účasti Saddáma Husajna na teroristických útocích z 11. září a kterému se v době krátce po jejich uskutečnění dostalo větší pozornosti, potvrzoval, že jen málo Američanů tehdy vidělo mezi Saddámem a atentáty přímou souvislost. Deník NYT dva týdny po útocích uveřejnil výsledky výzkumu realizovaného pro něj a pro televizi CBS, podle něhož 45 % Američanů vinu za atentáty přisuzovalo pouze Usámovi bin Ládinovi, dalších 21 % vinilo Usámu a jiné, ale jen 2 % útoky připisovalo pouze Saddámu Husajnovi a 6 % mínilo, že za nimi stojí Usáma se Saddámem společně.

Nicméně tato oblíbená interpretace sledu událostí je mylná. I když se Bushova administrativa zjevně snažila Saddáma spojovat s Usámovi bin Ládinem a se svojí válkou s terorismem, byť nikoli se samotnými útoky, analýza všech dostupných dat z výzkumů odhaluje, že americká veřejnost v tomto bodě nepotřebovala žádné přesvědčování. Ačkoli z dat, jimž se dostalo širší publicity bezprostředně po útocích, se jevílo, že Američané původně obviňovali Usámu bin Ládina a teprve později začali vinit Saddáma Husajna, ve skutečnosti, jak autoři zjistili ve své analýze, byli hotovi obvinít Saddáma okamžitě po 11. září, pokud jim coby respondentům šetření byla taková mož-

nost v otázce přímo předložena. Ve skutečnosti pak namísto toho, že by tato tendence u obyčejných Američanů časem nějak sílila v souvislosti s komunikační strategií a aktivitou vlády a kulminovala v období prvního výročí útoků, dostupná data ukazují od počátku na pozvolný pokles podílu těch, kdo byli ochotni obviňovat Saddáma či alespoň v nějaké míře připouštět možnost jeho osobní odpovědnosti za útoky z 11. září.

S využitím archivní databáze sociologických šetření iPOLL¹⁶ autoři článku vyhledali všechny dostupné výzkumy obsahující otázky, které u americké veřejnosti zjišťovaly, zda byl podle jejího mínění Saddám Husajn odpovědný za atentáty z 11. září. Zjistili, že šest různých organizací pokládalo k tomuto tématu relevantní otázky, které byly alespoň jednou opakovány. Tyto otázky (viz přehled v tabulce 1) měly v některých případech dosti odlišné znění s různými škálami odpovědí, které vedly k mnohdy velmi rozdílným výsledkům, jejichž interpretace nepostrádala určitá úskalí.

Nejčasnější výzkumy, jež byly později opakovány, provedly firmy Harris Interactive již dva dny po útocích a Opinion Dynamics v říjnu a listopadu 2001. Obě použily velmi podobnou otázku s identickou škálou odpovědí a dospěly k prakticky shodnému výsledku: asi 8 z 10 dotázaných Američanů věřilo, respektive považovalo za více či méně pravděpodobné, že Saddám Husajn se osobně podílel na atentátech z 11. září. Na sklonku roku 2002 a počátkem 2003 v opakovaných šetřeních Harris Interactive tento podíl poklesl na 71 %, ale jiné výzkumy používající jinak formulované otázky a škály odpovědí ve stejné době zaznamenávaly podstatně nižší úroveň mispercepce ohledně Saddáma Husajna a jeho účasti na

útocích z 11. září. Počátkem února 2003 výzkum Princeton Survey Research Associates zaznamenal, že podle 57 % Američanů Saddám Husajn „pomáhal teroristům při útocích z 11. září“, zatímco výzkum CBS/NYT ukazoval, že pouze 42 % si myslelo, že Husajn „byl osobně zapojený“ do atentátů. První výzkum Programu mezinárodněpolitických postojů (PIPA), který jako jediný umožňoval respondentům volit mezi kvalitativně různými úrovněmi provinění, respektive míry součinnosti mezi Irákem a Al Kaidou a který proběhl zhruba v témže čase, zaznamenal, že jen 20 % věřilo, že „Irák se přímo podílel na provedení teroristických útoků z 11. září“.¹⁷

Autoři k tomu poznamenávají, že když zdánlivě malé odlišnosti ve znění otázky vedou k tak diametrálně rozdílným výsledkům – ve výzkumu PIPA z počátku února 2003 osm z deseti dotázaných zvolilo odpověď implikující, že si nemyslí, že Saddám Husajn, respektive Irák se bezprostředně podílel na atentátech, zatímco ve výzkumu Harris Interactive sedm z deseti respondentů označilo za pravděpodobné, že se na nich naopak osobně podílel – výzkumníci obvykle předpokládají, že mínění veřejnosti je nedobře zformované a nevykrytalizované. Podle autorů článku je však skutečnost v tomto případě komplikovanější a jemněji odstínovaná. Dostupná data interpretují tak, že většina Američanů inklinovala k tomu věřit či připouštět existenci nějaké Saddámovy odpovědnosti za atentáty, pokud jim tato možnost byla explicitně předestřena v uzavřené otázce, nutící je volit mezi oběma možnostmi vinen či nevinen.¹⁸ V otevřených dotazech na to, kdo byl odpovědný za útoky z 11. září 2001, ale jen málokdo spontánně na prvním místě jmenoval právě Saddáma Husajna. Tyto otázky ve výzkumech soustavně ukazovaly, že Američané zdaleka

Tabulka 1: Otázky z výzkumů o odpovědnosti Saddáma Husajna za útoky z 11. září.

Organizace	Otázka
CBS/NYT	„Myslíte, že Saddám Husajn byl osobně zapojený do teroristických útoků z 11. září 2001 (proti Světovému obchodnímu centru a Pentagonu), nebo ne?“
Gallup	„Myslíte, že Saddám Husajn byl osobně zapojený do teroristických útoků z 11. září 2001 (proti Světovému obchodnímu centru a Pentagonu), nebo ne?“
Harris Interactive	„Jak pravděpodobné je, že Saddám Husajn je/byl osobně zapojený v (úterních) teroristických útocích (na Světové obchodní centrum a Pentagon 11. září 2001)? Řekl byste, že je to velmi pravděpodobné, do jisté míry pravděpodobné, nepříliš pravděpodobné, nebo vůbec ne pravděpodobné?“ (Údaje v grafu zahrnují kombinaci podílů velmi + poněkud pravděpodobné)
Opinion Dynamics	Jak pravděpodobné je, že irácký vůdce Saddám Husajn byl zapojený v teroristických útocích z 11. září 2001 (na Světové obchodní centrum a Pentagon)? Velmi pravděpodobné, do jisté míry pravděpodobné, nepříliš pravděpodobné, vůbec ne pravděpodobné? (Údaje v grafu zahrnují kombinaci podílů velmi + poněkud pravděpodobné.)
Princeton Survey Research Associates	říjen 2002 a únor 2003: „A jaký je Váš názor založený na tom, co jste slyšel nebo četl: věříte, že Saddám Husajn pomáhal teroristům při útocích z 11. září 2001 (na Světové obchodní centrum a Pentagon), nebo si nemyslíte, že do toho byl zapojený?“ září 2003 a leden 2004: Myslíte si, že režim Saddáma Husajna v Iráku se podílel na plánování, financování či provedení teroristických útoků (na Světové obchodní centrum a Pentagon) z 11. září 2001, nebo ne?“
Program on International Policy Attitudes (PIPA)/Knowledge Networks	Prosím vyberte, co si myslíte, že je nejlepším popisem vztahu mezi iráckou vládou pod Saddámem Husajnem a teroristickou skupinou Al Kaida: (1) Nebylo vůbec žádné spojení; (2) Několik jednotlivců z Al Kaidy navštívilo Irák nebo mělo kontakt s iráckými představiteli; (3) Irák poskytl podstatnou podporu Al Kaidě, ale nepodílel se na teroristických útocích z 11. září; (4) Irák se přímo podílel na provedení teroristických útoků z 11. září. (Údaje v grafu představují podíl respondentů, kteří uvedli, že Irák byl přímo zapojen do útoků z 11. září.)

nejčastěji atentáty připisovali Usámovi bin Ládinovi. Již dříve zmiňovaný výzkum pro NYT a CBS z konce září 2001, ve kterém jen 8 % respondentů označilo Saddáma Husajna samostatně či v kombinaci s někým dalším za strůjce teroristických útoků, používal právě otevřenou otázku bez předem definovaných a respondentům nabízených variant odpovědi. Obdobné výsledky se objevily i v dalších raných výzkumech, jež používaly dotazy tohoto typu. Když tři dny po atentátech výzkum společnosti Wirthlin Worldwide položil respondentům otázku: „Kdo, myslíte, je nejvíce odpovědný za nedávné teroristické útoky na newyorské Světové obchodní centrum a Pentagon?“, v odpovědi 57 % bez vybízení jmenovalo Usámu bin Ládina a jen 3 % Saddáma Husajna. Na následnou otázku, kdo „je druhý nejvíce odpovědný“, už ale Saddáma Husajna spontánně uvedlo 27 % dotázaných. To naznačuje, že bezprostředně po atentátech Američané v první řadě obviňovali Usámu bin Ládina, ale byli už zároveň připraveni věřit tomu, že za tím vším stojí i Saddám Husajn.

Tento obrázek je ještě zřetelněji patrný ve výsledcích výzkumu Harris Interactive, v němž dva dny po 11. září respondenti odpovídali na otevřenou otázku: „Pokud by Kongres vyhlásil válku, proti komu si myslíte, že by to mělo být, nebo si tím nejste jistý?“ 61 % dotázaných odpovědělo, že si nejsou jisti, ale 25 % uvedlo Afghánistán, Taliban nebo Usámu bin Ládina, zatímco pouze 6 % jmenovalo Irák nebo Saddáma Husajna. Když ale později v témž výzkumu byli respondenti postaveni před otázku nutící je volit mezi tím, zda je či není pravděpodobné, že se Saddám Husajn osobně podílel na teroristických útocích, 78 % z nich odpovědělo, že to je „velmi“ nebo „do jisté míry“ pravděpodobné.

Několik dalších časných výzkumů s uzavřenými otázkami nutícími zaujmout stanovisko k Iráku, jež nebyly později opakovány, pak závěry ohledně predispozice americké veřejnosti k obviňování Saddáma Husajna ještě posiluje. Šetření Gallupu z 21. září 2001 zjistilo, že kdyby Spojené státy podnikly v odvetě vojenskou akci, 68 % Američanů si myslelo, že „odstranění Saddáma Husajna od moci v Iráku“ by byl velmi důležitý cíl a dalších 22 % uvedlo, že by to byl cíl do jisté míry důležitý. Podobně tak počátkem října 2001 Techno Metrica Institute of Polling předložil respondentům seznam „různých věcí, které by Spojené státy mohly udělat ve svém boji s terorismem“. Když jim v rámci toho položil otázku, „jak důležité je odstranění Saddáma Husajna od moci“, 62 % odpovědělo, že je to „krajně důležité“, a 24 %, že je to „do jisté míry důležité“.

Ačkoli rozšířené mínění je, že mylná představa o Saddámově úloze v událostech z 11. září v průběhu roku následujícího po útocích musela narůstat, analyzovaná data ukazují spíše obecný pozvolný pokles podílu víry, že Saddám Husajn nesl za útoky osobní odpovědnost. Výjimky představuje trend výzkumů PIPA s poměrně nízkým a v čase stabilním podílem respondentů vidících Irák za provedením útoků a krátkodobá vzestupná špička v trendu výzkumů NYT/CBS okolo začátku války v Iráku. Namísto toho, že by byli nějak ošálení proti-saddámovskou rétorikou vlády a tím postupně svedeni k omylu ohledně jeho role v atentátech z 11. září, se ukazuje, že Američané se k této myšlence postupem času stavěli více a více kriticky.

V této souvislosti se autoři vyjadřují i k otázce, proč to tak dlouho zůstalo bez povšimnutí. Ze zkoumání databáze Nexis/Lexis podle nich vyplývá, že rané výzkumy z období po

11. září, které ukazovaly značné podíly mispercepce ohledně Saddáma Husajna a atentátů, vyvolaly jen minimální mediální odezvu a prošly bez povšimnutí veřejnosti. V podstatě jediný výzkum na dané téma, který se svého času objevil ve větší míře v celostátních médiích a agenturních zprávách, bylo již dříve zmiňované šetření NYT/CBS ze září 2001, které použilo otevřenou otázku. Vzhledem k přívalu zpráv v souvislosti s vojenskou kampaní v Afghánistánu a jinými událostmi byla nízká či absentující pozornost k těmto výzkumům pocho-pitelná. Díky ní však došlo k tomu, že se míra mispercepce zjištěná ve výzkumech okolo prvního výročí útoků jevila jako nový a zcela překvapivý vývoj, což se navíc spojilo s tím, že v těchto výzkumech se už otevřené otázky na to, kdo byl hlavním viníkem, neobjevily. Všeobecný přechod od otevřených otázek, které v době krátce po útocích vykazovaly jen malou tendenci Američanů připisovat útoky Saddámu Husajnovi, k uzavřeným otázkám nutícím respondenty vyjádřit se, zda Irák a Saddám Husajn měli s útoky něco společného či nikoli, sám o sobě zveličil míru toho, jak Američané vinu za 11. září přikládali iráckému prezidentovi.

V závěru autoři shrnují své předchozí analýzy. Konstatují, že k posunu od Usámy bin Ládina k Saddámu Husajnovi v médiích došlo během srpna 2002, ale že ve veřejných prohlášeních prezidenta se tak stalo o čtyři měsíce dříve. Jak se Usáma bin Ládín postupně vytrácel ze zpráv médií a z prezidentových výroků takřka zmizel úplně, Bushova administrativa se otevřeně snažila dosadit Saddáma Husajna namísto Usámy bin Ládina jako veřejného nepřítele číslo jedna tím, že jej začala spojovat se svojí válkou s terorismem. Americká veřejnost ovšem nepotřebovala žádné přesvědčování, že se Saddám Husajn podílel na událostech z 11. září. V průzkumech provedených krátce po útocích otevřené otázky sice ukazovaly, že Američané spontánně útoky nespojují s Irákem, ale v uzavřených otázkách, nutících respondenty volit mezi připuštěním či konstatováním viny Saddáma Husajna ve spojení s atentáty a naopak jejím vyloučením, až 8 z 10 Američanů se přiklánělo k první variantě. Když byli s takovou možností explicitně konfrontováni, velká většina z nich byla připravena označit Saddáma Husajna za pravděpodobného viníka teroristických útoků z 11. září dlouho před tím, než administrativa prezidenta Bushe začala systematicky budovat podporu pro válku s Irákem.

Zdánlivě rozšířené přesvědčení americké veřejnosti, že Saddám Husajn byl odpovědný za teroristické útoky z 11. září, nebylo žádným výsledkem zavádění ze strany Bushovy administrativy. Ta ve skutečnosti pouze z minulosti zdědila a využila příznivé klima veřejného mínění, které jí usnadnilo úkol vybudovat veřejnou podporu pro válku s Irákem. Mylný dojem, že Saddám Husajn měl či mohl mít něco společného s 11. zářím 2001, byl mezi Američany velmi rozšířený už dávno před tím, než jej prezident Bush ve svých veřejných výstupech začal jmenovat v souvislosti s válkou proti terorismu. Ve skutečnosti už dlouho před samotným 11. zářím 2001 měla americká veřejnost vytvořenou vlastní představu o teroristické hrozbě ze strany Iráku, jak dokládá výzkum společnosti Opinion Dynamics z února 2001, v němž 73 % Američanů označilo za velmi či do jisté míry pravděpodobné, že „Saddám Husajn bude organizovat teroristické útoky na americké cíle v odvetě za letecké úder“, jež nedlouho před tím v Iráku provedly americké a britské vzdušné síly.

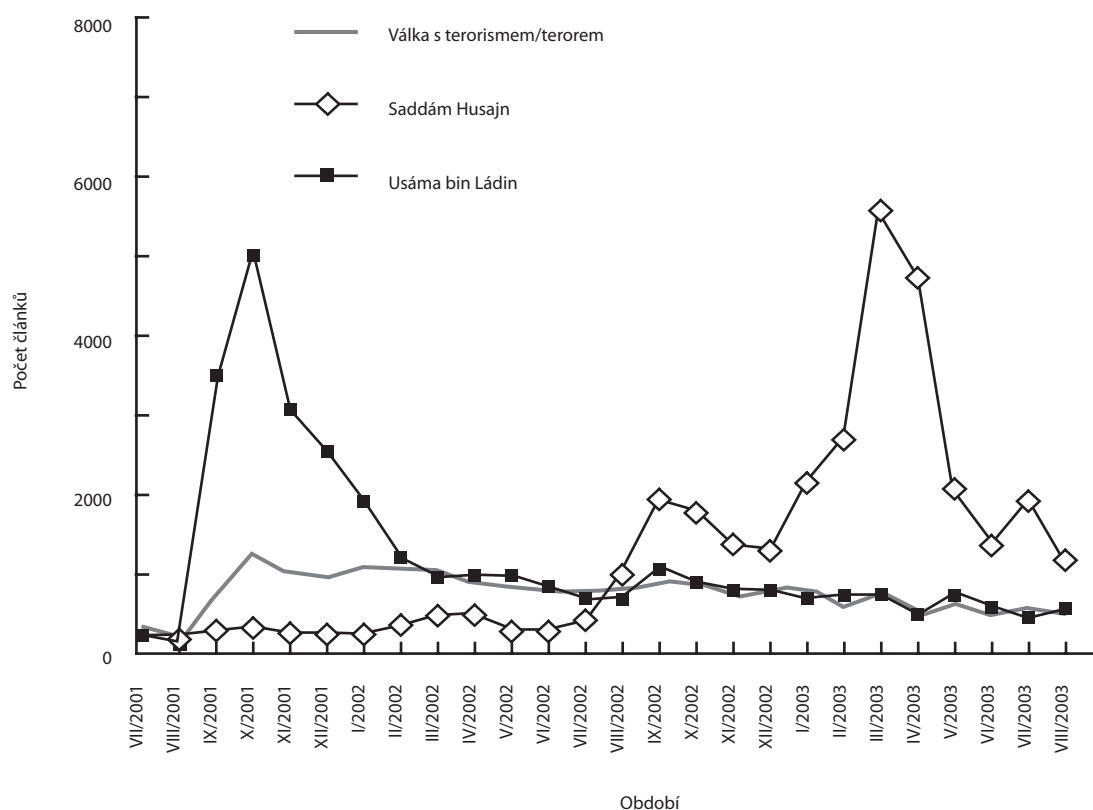
Rozbor výzkumů zkoumajících mylnou představu, že Saddám Husajn odpovídal za útoky z 11. září také ukázal, že míra a rozsah této mispercepce byly řadou výzkumů výrazně nadsazeny. Částečně to byl důsledek všeobecného přechodu od otevřených k uzavřeným otázkám v době po září 2001, které zveličovaly stupeň toho, jak Američané viděli spojení mezi Husajnem a atentáty. Jiným důvodem bylo to, že tyto výzkumy většinou umožňovaly respondentům pouze hodnotit míru pravděpodobnosti, že nějaké spojení existovalo, namísto aby jim dovolovaly vybírat z širší palety různých úrovní zapojení. Výzkum PIPA, který jako jediný toto opakovaně činil, ukazoval, že podíl Američanů, kteří věřili v existenci přímého spojení mezi Irákem a atentáty z 11. září, se stabilně pohyboval do úrovně maximálně jedné čtvrtiny.

Jakkoli pak v průběhu času média a prezident ve své rétorice zaměňovali Usámu bin Ládina za Saddáma Husajna, irácký prezident byl na seznamu možných podezřelých u americké veřejnosti dosti vysoko od samého počátku. Přitom spíše než na to, že důvěřivá veřejnost slepě přijímala protiteroristické

zdůvodnění jejího zájmu o Irák ze strany Bushovy administrativy, analýza dostupných dat z výzkumů poukázala na postupný růst skepse Američanů k možnosti, že Saddám Husajn měl s 11. zářím něco společného.

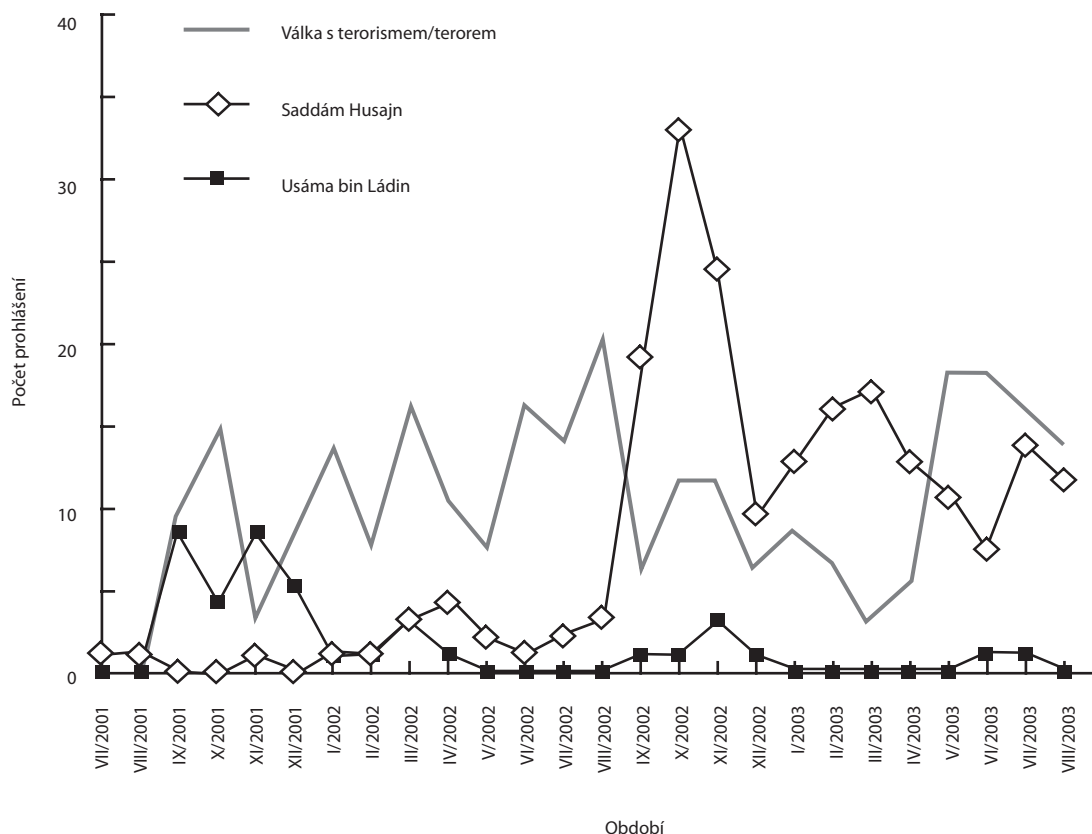
K tomu, co bylo uvedeno v závěru samotnými autory představovaného článku, lze také doplnit, že jejich analýza a závěry učiněné na konkrétním příkladě mají některé obecnější dosahy. Z hlediska výzkumů veřejného mínění především názorně demonstrovala, že forma a znění otázek mají zcela zásadní vliv na výsledky šetření a že k jejich volbě a stejně tak i k následné interpretaci je třeba vždy přistupovat s velkou dávkou obezřetnosti a kritičnosti. Z hlediska vzájemných vztahů mezi politickou, mediální a veřejnou agendou pak zřetelně naznačila, že nemusejí být vůbec přímočaré, jak se mohou někdy při povrchním zkoumání jevit a že je nezbytné je zkoumat v co možná nejširším kontextu.

Graf 1: Zmínky Usámy bin Ládina, Saddáma Husajna a války s terorismem v člancích Associated Press, červenec 2001 – srpen 2003

Pozn.: Převzato z [Althaus, Largio 2004].

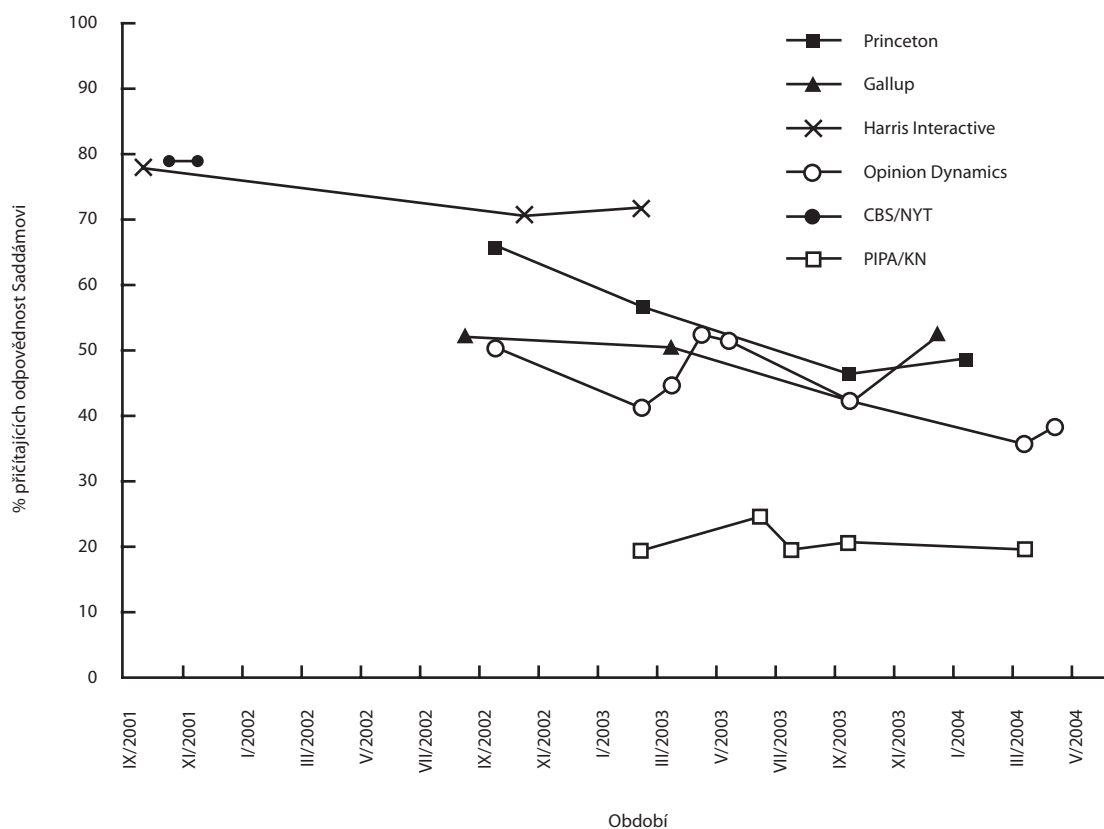
Graf 2: Zmínky Usámy bin Ládina, Saddáma Husajna a války s terorismem ve veřejných prohlášeníh prezidenta George W. Bushe, červenec

2001 – srpen 2003

Pozn.: Převzato z [Althaus, Largio 2004].

Graf 3: Podíl Američanů považujících Saddáma Husajna za odpovědného za útoky z 11. září, září 2001 – květen 2004

Pozn.: Převzato z [Althaus, Largio 2004].

literatura

- Althaus, S. L., D. M. Largio. 2004. „When Osama Became Saddam: Origins and Consequences of the Change in America's Public Enemy #1.“ The American Political Science Association, PS: Political Science & Politics, PSOnline, říjen 2004. <http://www.apsanet.org/imgtest/WhenOsamaBecameSaddam-Althaus.pdf>. Staženo 20. 8. 2007
- Griffin, E. 2006. *A First Look at Communication Theory*. (6th ed.) New York: McGraw-Hill.
- Harnden, T. 2001. „Hawks gang up against Powell.“ *The Daily Telegraph*, 26. 9. 2001. <http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2001/09/26/whawk26.xml>. Staženo 20. 8. 2007
- Hart, R. P., B. H. Sparrow. (eds.). 2001. *Politics, Discourse, and American Society. New Agendas*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Chambers, S., A. Costain. (eds.). 2000. *Deliberation, Democracy, and the Media*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Johnson-Cartee, K. S. 2005. *News Narratives a News Framing*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Krauthammer, Ch. 2001. „The War: A Road Map.“ *The Washington Post*, 28. 9. 2001; Pp. A39. <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A37999-2001Sep27?language=printer>. Staženo 10. 9. 2007
- Kristol, W. & others. 2001. „Toward a Comprehensive Strategy. A letter to the president.“ <http://www.nationalreview.com/document/document092101b.shtml>. Staženo 10. 9. 2007
- Kristol, W. 2001. „Bush vs. Powell.“ *The Washington Post*, 25. 9. 2001. <http://newamericancentury.org/bushpowell-092501.htm>. Staženo 10. 9. 2007
- Largio, D. M. 2004. *Uncovering the Rationales for the War on Iraq: The Words of the Bush Administration, Congress, and the Media from September 12, 2001 to October 11, 2002*. Thesis for the Degree of Bachelor of Arts in Political Science, College of Liberal Arts and Sciences University of Illinois, Urbana-Champaign, Illinois. http://www.pol.uiuc.edu/news/largio_thesis.pdf. Staženo 20. 8. 2007
- Nečas, V. 2006. „Agenda setting. Teoretická východiska.“ Pp. 79-90 in D. Kunštát (ed.): *České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti*. Praha: SOÚ AV ČR.
- Peake, J. 2001. „Presidential agenda setting in foreign policy.“ *Political Research Quarterly* 54 (1): 69-86.
- Slansky, P. 2004. „The Thirteenth Hundred Days: The Quiz.“ *New Yorker*, 30.8.2004. http://www.newyorker.com/archive/2004/08/30/040830sh_shouts. Staženo 20. 8. 2007
- Street, J. 2001. *Mass Media, Politics and Democracy*. New York: Palgrave Publisher.

poznámky

- ¹ Vznik tohoto článku je financován z grantového projektu GAAV, reg. č.: A700280702; Veřejná a mediální agenda: komparativní analýza tematizace veřejné sféry.
- ² Scott L. Althaus je docentem řečové komunikace a docentem politologie na University of Illinois, Urbana-Champaign.
- ³ Studentka práv na Vanderbilt University, která dříve pod vedením S. L. Althause napsala závěrečnou diplomovou práci pro získání titulu Bachelor of Arts v oboru politologie. Na tuto práci navazoval jejich společný článek přibližovaný v následující textu.
- ⁴ The American Political Science Association.
- ⁵ When Osama Became Saddam: Origins and Consequences of the Change in America's Public Enemy #1.
- ⁶ Tato práce se zevrubně zabývala vývojem deklarovaného odůvodnění vojenského útoku proti Iráku z pohledu veřejných výroků prezidenta G. W. Bushe a klíčových členů jeho administrativy, představitelů Kongresu a médií. V době před prezidentskými volbami v USA v roce 2004 vzbudila značný ohlas a publicitu, když se mj. stala předmětem jedné z otázek předvolebního „kvizu“ časopisu New Yorker (viz [Slansky 2004]).
- ⁷ Ke konceptu agenda-setting viz literaturu [Nečas 2006, Griffin 2006, Street 2001, Peake 2001, Johnson-Cartee 2005, Hart, Sparrow 2001, Chambers, Costain 2000]
- ⁸ Někteří představitelé Bushovy administrativy, patřící k neokonzervativnímu táboru a k jeho spojencům vehementně prosazujícím vojenskou akci proti Iráku již dlouho před 11. zářím 2001, se ovšem záhy po atentátech pokoušeli takovou možnost přinejmenším naznačovat a vyskytly se zejména pokusy spojovat Irák s útoky nepřímou spekulacemi o možném propojení a kontaktech mezi iráckým režimem a teroristickou sítí Al Kaida založenou a řízenou Usámou bin Ládinem nebo i samotnými pachateli atentátu v čele s Muhammadem Attou. O Iráku se i mezi vládními činiteli rovněž spekulovalo v souvislosti s dopisy obsahujícími spory antraxu, které se objevily v USA nedlouho po 11. září. O postojích uvnitř administrativy a o jejich vývoji se zmiňuje i následný text a poznámka 14, ale podrobně jej rozebírá zejména D. M. Largiová ve své práci [Largio 2004].
- ⁹ Příčinami takové reakce americké veřejnosti se autoři nezabývali a vzhledem k časovému úseku empiricky pokrytému v jejich analýze, který nesahá dále než tři měsíce před 11. zářím, to ani nebylo možné. Je ale zřejmé, že kořeny předsudku americké veřejnosti vůči Saddámu Husajnovi a Iráku v souvislosti s atentáty na New York a Washington spočívají v krajně negativním obrazu, který o nich dlouhodobě a systematicky vytvářela politická elita a média v průběhu celé doby zejména od irácké invaze do Kuvajtu v roce 1990 a první války v Perském zálivu.
- ¹⁰ Autoři uvedená data v článku prezentují jako počty zpráv či článků obsahujících příslušná klíčová slova, ale tady není zcela jisté, zda ve skutečnosti nemůže jít o četnosti výskytu samotných klíčových výrazů v publikovaných výstupech. Druhou možností by mohla naznačovat okolnost, že v bakalářské práci D. M. Largiové, která analogickým způsobem empiricky zpracovávala výstupy listu NYT, se vyskytuje zřejmá inkonsistence mezi údaji zachycenými graficky (viz graf 1 na str. 11, graf A2 v příloze C na str. 166 a graf A4 tamtéž na str. 167) a údaji v tabulce (viz tabulku A1 v příloze C na str. 169), ačkoli obojí by podle popisku mělo zachycovat totéž, tedy počet článků obsahujících klíčové výrazy v příslušném měsíci. Údaje zachycené v grafech jsou obecně vyšší než údaje obsažené v tabulce a jejich numerická hodnota, která dosahuje v některých měsících úrovně v rozmezí 700-800, řádově odpovídá spíše celkovému výskytu klíčových slov, než počtu článků v jednom deníku v průběhu měsíce. Je ovšem třeba zdůraznit, že toto případné drobné nedopatření není pro relevanci použitých dat a závěrů analýz příliš podstatné.
- ¹¹ V září, kdy šlo hlavně o druhou polovinu měsíce, jež následovala po atentátech na Světové obchodní centrum a Pentagon, to bylo cca tři a půl tisíce agenturních zpráv AP.

¹² Vzestup mediálního zájmu o Irák a Saddáma Husajna se bezprostředně po útocích z 11. září v jiných médiích mohl projevit ještě zřetelněji, což naznačují data týkající se výstupů NYT [Largio 2004, s. 169]. Svůj podíl na tom měly spekulace okolo iráckého podílu na útocích či jiných nepřátelských aktivitách, o vazbách na Al Kaidu, o nebezpečí souvisejícím s údajnými iráckými zbraněmi hromadného ničení a jejich zneužití teroristy apod., což bylo častým námětem úvah, komentářů, rozhovorů a podobných útvarů, které se v agenturním zpravodajství objevují v menší míře nebo vůbec ne.

¹³ Hlubší analýzu tohoto jevu, která vedle kvantitativních aspektů zkoumala i kontext prohlášení a která zahrnovala i další představitele vlády než samotného prezidenta, obsahuje zmiňovaná práce D. M. Largiové.

¹⁴ Vývoji postojů uvnitř administrativy a transformací politického i mediálního zaměření se v komplexu zevrubně zabývá D. M. Largiová ve své již několikrát zmíněné práci. V ní mj. poukazuje na nikoli neznámý fakt, že tlak na konečné vojenské vypořádání se s Irákem od počátku a fakticky už dávno před 11. zářím vyvíjeli zejména lidé patřící k neokonzervativnímu proudu uvnitř republikánské strany, kterým se v tomto ohledu podařilo získat podporu zejména u početné většiny křesťanských fundamentalistů, k nimž patřila řada čelných představitelů administrativy včetně samotného prezidenta G. W. Bushe. Ten však osobně přinejmenším z počátku nebyl nadšeným zastáncem útoku na Irák, ačkoli jej také nikdy jako možnost výslovně nevyloučil. K jeho počáteční zdrženlivosti v tomto ohledu přispívala skutečnost, že proti tomu v jeho vlastním táboře a v bezprostředním okolí vystupovala významná opozice s řadou závažných argumentů týkajících se mezinárodněpolitických a vojenských aspektů takového kroku. Před rozšířením vojenských operací za rámec mise v Afghánistánu, respektive před samotnou invazí do Iráku s cílem nastolit zde jiný režim, otevřeně varovali mj. někteří blízcí poradci a spolupracovníci prezidenta Bushe staršího, jako např. James Baker, Lawrence Eagleburger či Brent Scowcroft, a bývalí či aktivní vysoce postavení představitelé ozbrojených sil, mezi nimiž byli i generálové Norman Schwarzkopf, Anthony Zinni, Eric Shinseki či Wesley Clark. Ve vládě samotné pak tento postoj zastával významný reprezentant obou těchto skupin v jedné osobě, ministr zahraničí Colin Powell. Zejména mezi ním a mezi skupinou tzv. jestřábů, soustředěnou především okolo viceprezidenta Dicka Cheneyho a ministra obrany Donalda Rumsfelda, uvnitř vlády od počátku probíhal ostrý spor o to, jestli by se vojenská reakce na atentáty měla soustředit výhradně na Usámu a jeho organizaci jakožto původce útoků a na toho, kdo jim věcně poskytoval zázemí, tedy Afghánistán ovládaný hnutím Taliban, nebo zda by měla mít mnohem širší záběr zahrnující další státy, mezi nimiž v popředí figuroval právě Irák, a to s cílem radikálně přetransformovat politické klima a poměry velké části světa změnou režimů, které americká váda

považovala za nepřátelské a které mj. také dlouhodobě obviňovala z podpory terorismu. [Largio 2004, s. 16-18; Harnden 2001, Kristol 2001] Pro útok na Irák se od počátku zcela otevřeně vyslovovali zejména někteří formálně nikoli nejvýše postavení, ale fakticky velice významní a vlivní členové administrativy jako Paul Wolfowitz nebo Richard Perle. S nimi spojená skupina prominentních neokonzervativních aktivistů sdružených okolo tzv. Projektů pro nové americké století (PNAC) pak zahájila ve prospěch vojenské akce proti Saddámovu režimu intenzivní veřejnou kampaň (viz např. [Kristol & others 2001; Krauthammer 2001], kterou doprovázely i útoky proti Powellovi, „bázlivým“ generálům i jiným oponentům takového podniku. Obě strany tohoto konfliktu se ovšem především snažily získat pro svůj postoj prezidenta, v čemž nakonec jednoznačně uspěli „jestřábové“. Toto vnitropolitické dění a pnutí se samozřejmě také průběžně odráželo i v mediální agendě s tím, že mediální pozornost věnovaná Iráku podstatně vzrostla už bezprostředně po útocích z 11. září a zůstala na trvale vyšší úrovni než v období před nimi. [Largo 2004: 11, 15-21, 168, 169]

¹⁵ O této tendenci mj. svědčí i data podchycená v práci D. M. Largiové [Largio 2004: 166], která s výskytem referencí o Saddámu Husajnovi porovnávala i frekvence výskytu zmínek o Iráku. Zatímco v médiích zastoupených listem NYT a také v zaznamenaných vyjádřeních členů Kongresu se pojem Irák vyskytoval vždy zřetelně častěji než jméno jeho prezidenta, u G. W. Bushe se výskyt jmen Irák a Saddám Husajn až do pádu Saddámova režimu téměř dokonale kryl a výjimečně se dokonce Saddám objevoval v Bushových projevech častěji než jméno státu, v jehož čele stál.

¹⁶ Databázi vytvořilo a spravuje Roperovo centrum pro výzkum veřejného mínění (Roper Center for Public Opinion Research). Centrum založené Elmo Roperem ve spolupráci s Georgem Gallupem v roce 1947 je největším a nejkompletnějším archivem výzkumů veřejného mínění realizovaných různými organizacemi nejen ve Spojených státech, ale i v přibližně sedmi desítkách dalších zemí celého světa (viz <http://www.ropercenr.uconn.edu>).

¹⁷ Ostatní respondenti tohoto šetření odpověděli na předloženou otázku následovně: 36 % zvolilo možnost, že Irák poskytoval Al Kaidě významnou podporu, ale na útocích se přímo nepodílel, 29 % souhlasilo s tím, že několik jednotlivců z Al Kaidy navštívilo Irák nebo mělo kontakt s iráckými představiteli, a zbylých 7 % odpovědělo, že mezi Irákem a Al Kaidou nebylo žádné spojení.

¹⁸ Např. pozitivní odpovědi na otázky ve výzkumech Harris Interactive a Opinion Dynamics, které vykazovaly relativně nejvyšší podíly postojů jakoby ve prospěch viny Saddáma Husajna, ve skutečnosti ještě neznamenají, že dotyční považují Saddáma Husajna za viníka, ale jen, že jeho vinu nepovažují za málo pravděpodobnou či zcela vyloučenou.

Jan Červenka absolvoval obor mezinárodní obchod s vedlejší specializací ekonomická žurnalistika na Vysoké škole ekonomické v Praze, kde v současné době pokračuje v externím doktorském studiu v oboru politologie. Je odborným pracovníkem Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Mezi předměty jeho badatelského zájmu patří problematika životní úrovně, sociálních problémů, ekonomického vývoje a mezinárodních vztahů z perspektivy veřejného mínění.

Lze ho kontaktovat na adrese: jan.cervenka@soc.cas.cz